

Austė Nakiėnė

NUO TRADICINĖS POLIFONIJOS IKI POLIFONINĖS TRADICIJOS. LIETUVIŲ MUZIKOS KAITA XX–XXI AMŽIUJE

Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2016

Anotacija

Šioje etnomuzikologinėje knygoje apžvelgiama lietuvių muzikos kaita nuo XX a. pradžios, kai Lietuvos kaimuose dar tebegyvavo ir buvo iš kartos į kartą perduodamos polifoninės giesmės sutartinės, iki XXI a. pradžios, kai sutartinės ėmė puoselėti miestiečių bendruomenė, jos tapo nebe paveldimos, o išmokstamos. Šią kaitą, liaudies muzikos persikėlimą į miestą, jos gyvavimą urbanistinėje aplinkoje greta daugybės kitų muzikos stilių ir reiškia knygos pavadinimas „Nuo tradicinės polifonijos iki polifoninės tradicijos“. Tyrimas baigiamas žvilgsniu į šiuolaikinį miestą, kur muzika kuriama, jos klausomasi ir mokomasi pasitelkiant įvairias medijas, kur senosios polifoninės giesmės virsta „elektroninėmis sutartinėmis“.

Anksčiau buvo pastebima, kad lietuvių tradicinė muzika kinta lėtai, kai kurie jos sluoksniai gali išlikti kelis šimtmečius, tad tautosakininkus domino lėtoji kaita, kaimo žmonių kūrybingumas, kuris pasireiškia ne sukuriant naują kūrinių, o tik perkuriant dainuojančiojo jausmus ir būsenas. Stebint mieste gyvuojančią šiuolaikinę liaudies muziką, matyti, kad jos kaita greitesnė, kad individualių atlikėjų kūrybinis indėlis žymesnis, tam taip pat skiriama nemaža dėmesio.

Knyga buvo rašoma dalyvaujant Vilniaus miesto folkloro judėjime, lankant ir stebint įvairius renginius, taip pat pasižvalgant ir į kitus Lietuvos miestus. Stebėta ir analizuota, ne vien kaip tradicijas tęsia ir puoselėja folkloro judėjimo dalyviai, bet ir kaip tautiniu paveldu remiasi įvairių kitų muzikos stilių kūrėjai bei atlikėjai (potradicinio folkloro, dainuojamosios poezijos, baltiškios muzikos, gatvės muzikos). Stebėdama šią kūrybišką veiklą, autorė bandė susieti anksčiau vykusius muzikos pokyčius su savo gyvento laiko pokyčiais ir išryškinti tai, kas galėtų padėti apibūdinti tradicinę muziką, gyvuosiančią po kelių dešimtmečių.

Mieste gyvuojanti tradicinė muzika rado savo nišas, išsiskirio kaip kerpė ant akmens. Paprastai ši muzika susijusi su senamiesčiu. Folkloro judėjimo dalyviai nuolat bandė ir bando koncertuoti įvairiose senamiesčio erdvėse, kurios pasižymi geru skambesiu, gali praversti kaip išvaizdžios dekoracijos ar būti jaukios, patogios susirinkusiems klausytojams. Ypač tuo išsiskiria sutartinių atlikėjai, kurie rengia įspūdingus senovinės polifonijos koncertus bažnyčiose ir tyrinėja senamiesčio gatvelių akustiką. 2012 m. buvo sumanytas neįprastas renginys „Sutartinių takas“, kai siaurose gatvelėse vienu metu gieda ir skudučiuoja keletas sutartinių atlikėjų grupių, o jomis einantys klausytojai gali girdėti, kaip pamažu tolsta ir tilsta vienos grupės balsai ir artėja, garsėja kitos grupės giedojimas.

XXI a. tradicija yra daugiaveidė ir daugiasluoksni, ją tęsiant nuolat kuriamos jungtys tarp įvairių muzikos stilių, taip pat ir tarp juos puoselėjančių bendruomenių. Miesto aplinkoje liaudies muzikos išsaugojimu rūpinasi ne vien folkloro judėjimo atstovai, bet ir kitais dalykais besidomintys kūrėjai: džiazas ar roko muzikantai, vaizdo menininkai, kino kūrėjai, informacinių technologijų specialistai, teatro aktoriai. Lygiai taip pat ne vien savo jėgomis tęsiamos ir kitos tradicijos, jų globotojai sulaukia kitų sričių atstovų palaikymo.

Šiuo metu tradicinę kultūrą puoselėja ne vien giminaičiai ar kaimynai, bet ir svetimų žmonių bendruomenės, net virtualios bendruomenės. Tradicijos tęsėjai yra ne prie žemės ir gamtos prisirišę ūkininkai, bet „laisvieji menininkai“, kuriems tradicinė kultūra nėra ilgai kaupiamas, atmintyje saugomas repertuaras, bet laisvai pasirenkama kultūros ženklų ir prasmų aibė, neretai papildoma kitų kultūrų ženklais ir prasmėmis. Liaudies muzika skamba scenoje arba sklinda iš garsiakalbių, mirga ekranuose, stebina savitu atlikimu, naujomis interpretacijomis, įspūdiui sukurti pasitelktomis šiuolaikinėmis technologijomis. Išrankiems žiūrovams skirtose programose liaudies dainos, instrumentinė muzika, šokiai dažnai siejami su vizualiaisiais menais. Kartais vaizdinė renginio pusė būna net svarbesnė.

XXI a. į miesto folkloro judėjimą įsitraukia jau trečioji karta: seneliais tapę folkloro judėjimo pirmeiviai į tas pačias sales, kiemelius, kur lankėsi jaunystėje, atsiveda savo anūkus. O tuo pat metu pagrindiniuose klubuose, menininkų dirbtuvėse, multimedijos ir elektroninės muzikos centruose pamažu kyla nauja jaunimo kultūros banga. Jaunimas nuolat kuria kažką savo, ir tai turbūt nėra grėsmė tradicijos išsaugojimui.

Šiuolaikiniame didmiestyje skambanti liaudies muzika yra kaimiškos kilmės, tačiau tam, kad ji atsinaujintų, nebereikia nuolat semtis iš gyvos versmės, palaikyti glaudžių ryšių su kaimu. Pastaraisiais dešimtmečiais šios muzikos dirva ir ją gaivinanti versmė yra čia pat, miesto aplinkoje. Naujoje aplinkoje ji nenuskurdo ir nesunyko, bet augo ir skleidėsi: puoselėjama ne būrelio žmonių, kaip būdavo kaime, bet daugelio kultūrinių bendrijų, tapo dar įdomesnė ir įvairesnė. Taigi liaudies muzika, kaip ir visa etninė kultūra, pasirodė esanti atspari, galinti būti vienu iš savičiausių miesto muzikos sluoksnių.

Dr. Austė Nakienė – Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto vyresnioji mokslo darbuotoja, jos tyrimų temos: lietuvių liaudies melodijos, archyviniai garso įrašai, tradicinės kultūros gyvavimas miesto aplinkoje, liaudies muzikos atgarsiai lietuvių kompozitorių kūryboje.